

DOI: 10.22620/sciworks.2018.02.024

**ЗА НАЙ-СТАРИТЕ, ОТКРИТИ ЗАСЕГА,
ДВА СПИСЪКА НА КУРОРТТЕ В БЪЛГАРИЯ
ABOUT THE OLDEST TWO HITHERTO
DISCOVERED LISTS OF THE RESORTS IN BULGARIA**

**Пело Михайлов, Видин Сукарев
Pelo Mihaylov, Vidin Sukarev**

Аграрен университет – Пловдив
Agricultural University – Plovdiv

E-mail: names_pd@abv.bg

Abstract

In the article are presented two newly discovered lists of the resorts in Bulgaria promulgated in the Official Journal in 1946 and 1947 which appeared to be the oldest currently revealed similar documents. By the review of the first, containing 113 items, are disclosed omissions in status, names and administrative affiliation of the resorts. The second list consist of 110 items and is a part of the Act for Grading of the Resorts in three classes, with interesting furniture regulations of the different room categories and other lodging conditions. The both lists indicate to the history names of 21 settlements whose resort status was not renewed in 1963 or later.

Keywords: Resorts, List of resorts, Classes, Categories.

ВЪВЕДЕНИЕ

През 2012 г. Министерският съвет публикува „Списък на курортите в Република България“ (Reshenie № 153 на MS, 2012). В него, както и в два предишни списъка на курортите (Naredba № 33, 1975; Naredba № 14, 1988), за най-стар такъв се посочва Заповед на министъра на народното здраве от 1963 г. (Zaroved № 2620, 1963), в която са описани 98 курорта в България. Назад във времето беше прието, че първото обявяване на курорти в страната в единен списък става именно с тази заповед (Mihaylov, Kilimperov, 2015: 859–861).

Наскоро обаче, с помощта на библиографския указател на Елена Теодосиева „Курортното дело и физикалната терапия в България 1835–1965“ (Teodosieva, 1968), открихме два по-стари списъка на курортите в България.

МАТЕРИАЛИ, МЕТОДИ И РЕЗУЛТАТИ

Единият е обнародван през 1946 г. и е поправен през 1947 г. (Naredba № XI–1376, 1946, 1947), затова е наричан тук и в други публикации **Списък**

1946/47. Той съдържа 113 позиции и тук е представен обобщено според двете публикации – основната и поправката.

Списък 1946/47 на курортите в България

1) Трявна; 2) Кюстендил; 3) Поморие; 4) с. Обзор, Поморийско; 5) гр. Св. Врач и селището около „Поленишкия извор“; 6) местността Костенски минерални бани, Ихтиманско; 7) с. Долна баня, Ихтиманско; 8) Калофер; 9) с. Панчарево, Софийско; 10) с. Бойково, Пловдивско; 11) с. Царева ливада, Дряновско; 12) с. Хисар, Карловско и селището около баните; 13) Котел; 14) Дряново; 15) с. Плачковци, Дряновско; 16) местността Св. Константин, Пещерско; 17) местността Колониите при гр. Панагюрище; 18) Тетевен; 19) Копривщица; 20) Троян; 21) Самоков; 22) с. Говедарци, Самоковско; 23) с. Баня, Софийско; 24) селището при минералните бани „Баня“, Трънско [първонач. село Баня]; 25) с. Баня, Карловско; 26) с. Баня, Разложко; 27) село Чепино, Пещерско; 28) с. Баня, Панагюрско; 29) селището при минералната баня при с. Беден, Девинско; 30) с. Белчин, Самоковско и селището около баните; 31) селището около минералните бани при с. Брястово, Хасковско; 32) с. Баня (Кортен), Новозагорско; 33) с. Баня (Лъджа), Бургаско; 34) с. Вършец, Берковско; 35) с. Вельова баня, Пещерско; 36) с. Варвара, Пазарджишко; 37) с. Ветрен дол, Пазарджишко; 38) с. Горна баня, Софийско; 39) Горна Джумая; 40) с. Горно Паничарево, Казанлъшко; 41) с. Добринище, Разложко; 42) селището около минералните бани при с. Джиново, Сливенско; 43) с. Елешница, Разложко; 44) с. Каменица, Пещерско; 45) с. Княжево, Голяма София; 46) селището на минералните бани при с. Красново, Пловдивско; 47) селището при минералната баня „Лъджа“, Златоградско; 48) с. Лъджане, Пещерско; 49) селището при баните Марикостиново, Светиврачко; 50) Момина баня (Хисар, Карловско) [първонач. с. Момина баня, Карловско]; 51) селището при минералните бани „Наречен“, Асеновградско; 52) Овча купел, Голяма София; 53) с. Овощник, Казанлъшко; 54) с. Осеново, Горноджумайско; 55) с. Павел баня, Казанлъшко; 56) с. Поленица, Светиврачко; 57) селището около баните при село Пчелин, Ихтиманско; 58) селището около минералната баня Солудервент, Ихтиманско [първонач. с. Момин проход]; 59) село Столетово, Карловско; 60) с. Симитли, Горноджумайско; 61) с. Сапарева баня и селището при минералната баня, Дупнишко; 62) с. Стрелча, Панагюрско; 63) селището около минералните бани при с. Сулица, Старозагорско; 64) селището около минералните бани при с. Огнево, Неврокопско; 65) селището около минералните бани при с. Шипково, Троянско; 66) селището около минералните бани при с. Мирново, Провадийско; 67) Ямбол; 68) Несебър; 69) с. Жеравна, Котленско; 70) гр. Созопол, Бургаско; 71) Берковица; 72) с. Клисуре, Берковско; 73) Варна; 74) селището Свети Константин, гр. Варна; 75) селището Галата, гр. Варна; 76) с. Бяла, Варненско; 77) селището Равнище при с. Дедово, Пловдивско; 78) с. Голямо Белово, Пазарджишко; 79) с. Сестримо, Пазарджишко; 80) Карлово; 81) [град] Клисуре [Карловско]; 82) с. Сопот, Карловско; 83) с. Бачково, Асеновградско; 84) с. Чепеларе и селището Пампорово; 85) селището „Атолука“, Брацигово; 86) с. Ракитово, Пещерско; 87) с. Батак, Пещерско; 88) с. Острец, Троянско; 89) с. Видима, Троянско; 90) с.

Орешак, Троянско; 91) селището Рибарица при с. Рибарица, Тетевенско; 92) с. Банско, Разложко; 93) с. Владая, Софийско; 94) с. Своге, Софийско; 95) с. Студена, Софийско; 96) местността Юндола, Пещерско; 97) с. Бобов дол, Дупнишко; 98) с. Реброво, Софийско; 99) с. Искрец, Софийско; 100) с. Лакатник, Софийско; 101) с. Бояна, Софийско; 102) с. Драгалевци, Софийско; 103) с. Бистрица, Софийско; 104) Брезник; 105) село Борущица, Казанлъшко; 106) гр. Елена, Дряновско; 107) с. Батошево, Севлиевско; 108) с. Етърът, Габровско; 109) Девин; 110) Етрополе, Ботевградско; 111) Рилски манастир; 112) Бургас; 113) местността Чам-кория, Самоковско.

Прегледът му показва, че курортите са представени по следния начин:

1. Градовете, които са околийски центрове, са показани без уточнението град (с изключение на Св. Врач и Елена), а за градовете, които не са околийски центрове, е добавено географско уточнение, напр. за Созопол – *Бургаско*, и за Етрополе – *Ботевградско*. За да се получи ясно различие от №72 с. *Клисура*, *Берковско*, при №81 е добавен от нас селищният статут – *град*, и уточнението *Карловско*. Списъкът е основан на обхвата на околията – единици, съществували в административно-териториалното делене на страната до 1959 г.

2. Селата са показани с пълно изписване *село* или със съкращението *с.*, и с географско уточнение – прилагателно от името на околията, в която се намират, напр. с. *Етърът*, *Габровско*.

3. Статутът *селището* е използван в смисъла на курортно селище, курортна местност, курорт, напр. *селището около минералните бани при с. Брястово*, *Хасковско*.

4. За някои курорти е посочено, че са *местности*, напр. *местността Юндола*, *Пещерско*.

В списъка са допуснати известен брой *грешки*, които може да се групират така:

А. В статута на курортите

На позиция №15 *Плачковци* е посочено като *село*, а към онзи момент има статут на *колиби*. На позиция №66 е посочено *селището около минералните бани при с. Мирово*, *Провадийско*, а правилното е *гара* Мирово.

За позиция №75 в поправката е посочено *селището Галата*, *гр. Варна*, а е трябвало да си остане първоначалният вариант – с. *Галата*, *Варненско*, тъй като то продължава да е самостоятелно село чак до 1975 г., когато е присъединено като квартал на Варна. На позиция №82 за *Сопот*, *Карловско*, и №92 за *Банско*, *Разложко*, е посочено *село*, а двете селища са *градове*.

Б. В имената на курортите

На позиция №12 е посочено с. *Хисар*, а правилното е с. *Хисар-Момина баня*, тъй като през 1942 г. двете села са обединени под това име. На позиция №24 при поправката е посочено *селището при минералните бани „Баня“*, *Трънско*, вместо да си остане първоначалното *село Баня*, което много по-ясно идентифицира курорта.

На позиция № 48 е записано с. *Лъджане*, а правилното е с. *Лъжене*. На позиция № 64 е записано *селището около минералните бани при с. Огнево*, а правилното е *Огняново*, както през 1934 г. е преименувано с. Фотовища със заповед на министъра на вътрешните работи и народното здраве.

На позиция №65 е записано *селището около минералните бани при с. Шипково*, а правилното е с. *Горно Шипково*.

На позиция №113 е записано *местността Чам-кория*, а правилното е *Боровец*, както през 1942 г. със заповед на министъра на народното просвещение е преименувана местността.

В. В административната принадлежност на курортите

Като административна принадлежност на №27 село *Чепино*, №44 с. *Каменица*, №48 с. *Лъджане*, № 86 с. *Ракитово*, и № 96 *местността Юндола*, е записано *Пещерско*, а правилното е *Пазарджишко*. Назад във времето посочените села и местност са били в състава на Пещерска околия, но според списъците на населените места, издадени през 1945 г. и през 1950 г., са в състава на околия Пазарджик.

Като административна принадлежност на №38 с. *Горна баня*, №101 с. *Бояна*, и №102 с. *Драгалевци*, е записано *Софийско*, а правилно би било да е *Голяма София*, както е при №45 с. *Княжево*, и №52 *Овча купел*. Според списъка на населените места, издаден през 1945 г., четирите села са в състава на *околия София (градска)*, *община София*, които съставителите на списъка на курортите наричат *Голяма София*.

Като административна принадлежност на №7 *селището при минералната баня „Лъджа“* е посочено *Златоградско*, а правилното е *Ардинско*. Като административна принадлежност на №49 *селището при баните Марикостиново* е посочено *Светиврачко*, а правилното е *Петричко*. Като административна принадлежност на №95 с. *Студена* е записано *Софийско*, а правилното е *Пернишко*.

Като административна принадлежност на №106 *гр. Елена* е посочено *Дряновско*, а такова уточнение е грешно и дори ненужно, защото град Елена сам е център на околия. Затова и не се нуждае от уточнение, дори би било по-правилно и пред името му да не се изписва съкращението за град, както е при другите околийски градове.

Г. Отбелязване на несъществуващи селища

На позиция №35 погрешно е отбелязано с. *Вельова баня, Пещерско*, а такова село няма. Това е банята в тогавашното с. Лъжене, дн. квартал на Велинград.

Вторият новооткрит от нас списък е в Наредба за степенуването на курортите от 1947 г. (Naredba za stepenuvane, 1947). В нея курортите са разделени, както следва, на:

Първокласни: 1. Кюстендил; 2. Вилите Костенец; 3. Панчарево; 4. Хисаря и Момина баня; 5. Св. Константин, Пещерско; 6. Колониите, Панагюрско; 7. Банкя; 8. Баня, Карловско; 9. Вършец; 10. Горна баня, София; 11. Княжево; 12. Лъжене-Чепино, Пазарджишко; 13. Момин проход (Солу

дервент); 14. Наречен; 15. Овча купел; 16. Павел баня; 17. Варна; 18. Св. Константин край Варна; 19. Юндола; 20. Пампорово; 21. Рибарица; 22. Своге; 23. Бояна, София; 24. Драгалевци, София; 25. Рилски манастир; 26. Боровец (Чам-кория); 27. Бургас; 28. Долна баня; 29. Копривщица; 30. Самоков; 31. Джиново; 32. Карлово; 33. Каменица.

Второкласни: 1. Трявна; 2. Поморие; 3. Обзор; 4. Св. Врач; 5. Калофер; 6. Бойково; 7. Царева ливада; 8. Котел; 9. Дряново; 10. Плачковица, Дряновско; 11. Тетевен; 12. Вилите Говедарци; 13. Баня, Панагюрско; 14. Брястово; 15. Кортен, Новозагорско; 16. Горна Джумая; 17. Горно Паничарево; 18. Пчелин; 19. Сапарева баня; 20. Стрелча; 21. Сулица; 22. Шипково; 23. Ямбол; 24. Несебър; 25. Жеравна; 26. Созопол; 27. Галата край Варна; 28. Белово, Пловдивско; 29. *[град]* Клисурска, *[Карловско]*; 30. Сопот; 31. Бачково; 32. Чепеларе; 33. Атолука, Брацигово; 34. Ракитово; 35. Владая; 36. Студена; 37. Бобов дол; 38. *[местността]* „Равнище“, при с. Дедово; 39. Реброво; 40. Искрец; 41. Лакатник; 42. Бистрица; 43. Брезник; 44. Борущица; 45. Елена; 46. Девин; 47. Етрополе; 48. Белчин; 49. Столетово; 50. Симитли; 51. Берковица; 52. Троян.

Третокласни: 1. Бан[к]я, Трънско; 2. Беден; 3. Баня, Бургаско; 4. Варвара; 5. Ветрен дол; 6. Елешница; 7. Марикостиново; 8. Овощник; 9. Осеново; 10. Огнево; 11. *[жп спирка]* Мирово, Провадийско; 12. Бяла, Варненско; 13. Добринище; 14. Сестримо; 15. Острец; 16. Видима; 17. Орешак; 18. Банско; 19. Красново; 20. Батошево; 21. Баня, Разложко; 22. Клисурска, Берковско; 23. Батак; 24. Лъджа, *Ардинско*; 25. Етърът.

Общият брой позиции в този списък е 110. Разликата от три позиции по-малко с предходния Списък 1946/47 на курортите в България се дължи на:

1. Разделянето на курортите от №84 Чепеларе и Пампорово на две позиции в новия списък.

2. Изписването на една обща позиция в новия списък на №№12. Хисар и 50. Момина баня, както и на №№48. Лъ(д)жене и 27. Чепино.

3. Заличаването на №56. с. Поленица, чийто извор е присъединен към курорта Св. Врач, и на несъществуващото №35. с. Вельова баня.

В списъка на курортите към Наредбата за степенуването им са отстранени няколко грешки от изброените по-горе. Кorigирано е името на №26 Боровец (Чам-кория) при първокласните курорти. Поправена е административната принадлежност на първокласните курорти № 10. Горна баня, 12. Лъжене-Чепино, 23. Бояна; 24. Драгалевци, както и на третокласния 24. Лъджа. Всички останали грешки са повторени, а са допуснати и две нови – в изписването на второкласните курорти: № 10. **Плачковица**, вместо правилното *Плачковци*, и 28. **Белово, Пловдивско**, вместо правилното *Голямо Белово, Пазарджишко*.

ИЗВОДИ

1. Новооткритите два списъка на курортите възкресяват спомена за макар и временно просъществувалия курортен статут на следните двадесет и едно селища: селището при минералните бани в с. Банкя, Трънско; с. Осеново, Горноджумайско; с. Поленица, Светиврачко; с. Столетово,

Карловско; Ямбол; с. Жеравна, Котленско; с. Клисуря, Берковско; с. Голямо Белово, Пазарджишко; с. Бачково, Асеновградско; с. Владая, Софийско; с. Студена, Пернишко; с. Бобов дол, Дупнишко; с. Реброво, Софийско; с. Искрец, Софийско; с. Лакатник, Софийско; с. Бояна, Голяма София; с. Драгалевци, Голяма София; с. Бистрица, Софийско; село Борущица, Казанлъшко; с. Батошево, Севлиевско; с. Етърът, Габровско.

2. Техният курортен статут не е потвърден със Заповед № 2620 на МНЗСГ от 1963 г., нито с друга по-късна заповед. Някои от тях са се превърнали в любими места за много туристи, но привлечени предимно от антропогенните туристически ресурси, напр. Жеравна, Бачково, Бояна и Етърът, а не от техните балнеолечебни и климатични курортни условия.

3. Двата новооткрити списъка разкриват още, че местността Равница е в основата на курортния статут, който през 1963 г. придобива с. Дедово, Пловдивско.

4. Нормативи в Наредбата за степенуването на курортите от 1947 г. информират за разликите в обзавеждането на стаите, които са поделени на три категории. Всички стаи трябва да предоставят кубатура от 12–15 куб. м на едно лице с достатъчно директно осветление. Стаите I-ва категория трябва да имат пружинено легло с дюшек и възглавница, нощна масичка и гардероб, умивалник или чешма с текуща вода вътре в стаята, прислуга, електрическо осветление, канализация и клозет вътре в къщи. Тези от II-а категория могат да бъдат без нощна масичка, с общ умивалник вън от стаята, без прислуга, без канализация и с клозет вън от къщи. При стаите от най-ниската категория е отпаднало изискването за директно осветление, могат да имат легло със или без пружина, да бъдат без гардероб, без електрическо осветление и без прислуга. Кръстосването на трите класа на курортите с трите категории на стаите определя цена от 150 лева за най-скъпата стая (I-ва категория в първокласен курорт) и само 50 лева – за най-евтината. Предоставянето на (спално) бельо увеличава цената с 20%, а ако се ползва и прислуга (при стаите II и III категория) – с още 10%.

REFERENCES

- Mihaylov, Pelo, Ivan Kilimperov*, 2015. Za neobhodimostta ot korektsii v spisaka na kurortite v Republika Bulgaria. // Turizmat v epohata na transformatsii. Sbornik s dokladi ot yubileyna mezhdunarodna nauchna konferentsiya, posvetena na 50-godishninata ot sazdavaneto na spetsialnost „Turizam“ v Ikonomicheski universitet – Varna. Varna: Nauka i ikonomika, 859–866.
- Teodosieva, Elena*, 1968. Kurortnoto delo i fizikalnata terapiya v Bulgaria 1835–1965. Anotirana bibliografiya. Sofia: BAN.
- Naredba № XI–1376 na MNZ ot 1946 g. // *Darzh. vestnik*, № 231, 9 okt. 1946, s. 2; Popravka. // *Darzh. vestnik*, № 18, 24 yan., 1947.
- Naredba za stepenuvane na kurortite v stranata. Ministerstvo na narodnoto zdrave. // *Darzh. vestnik*, № 109, 14 may 1947, s. 4.
- Naredba № 33 za kurortnite resursi. // *Darzh. vestnik*, № 94, 9 dek., 1975.

Naredba № 14 za kurortnite resursi, kurortnite mestnosti i kurortite. // *Sluzheben byuletin na Ministerstvo na narodnoto zdrave i sotsialnite grizhi*, XXXVIII, 1988, № 2, 22–45.

Reshenie № 153 na MS ot 24 fevr. 2012 g. // *Darzh. vestnik*, № 18, 2 mart 2012, 12–16.

Zapoved № 2620 na MNZSG ot 1963 g. // *Darzh. vestnik*, № 54, 12 yuli, 1963.